

BIBLIOTEKA
SHTETIT

12
1191

Alexander Moisiu

VANGJEL MOISIU

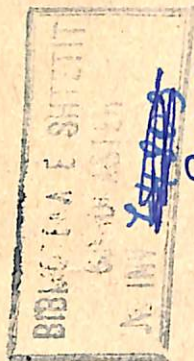
**Aleksander
Moisiu**

92
12
M91

VANGJEL MOISIU

ALEKSANDËR MOISIU

(botim i dytë)

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

57
10/19

Botohet me rastin e 100 vjetorit të lindjes

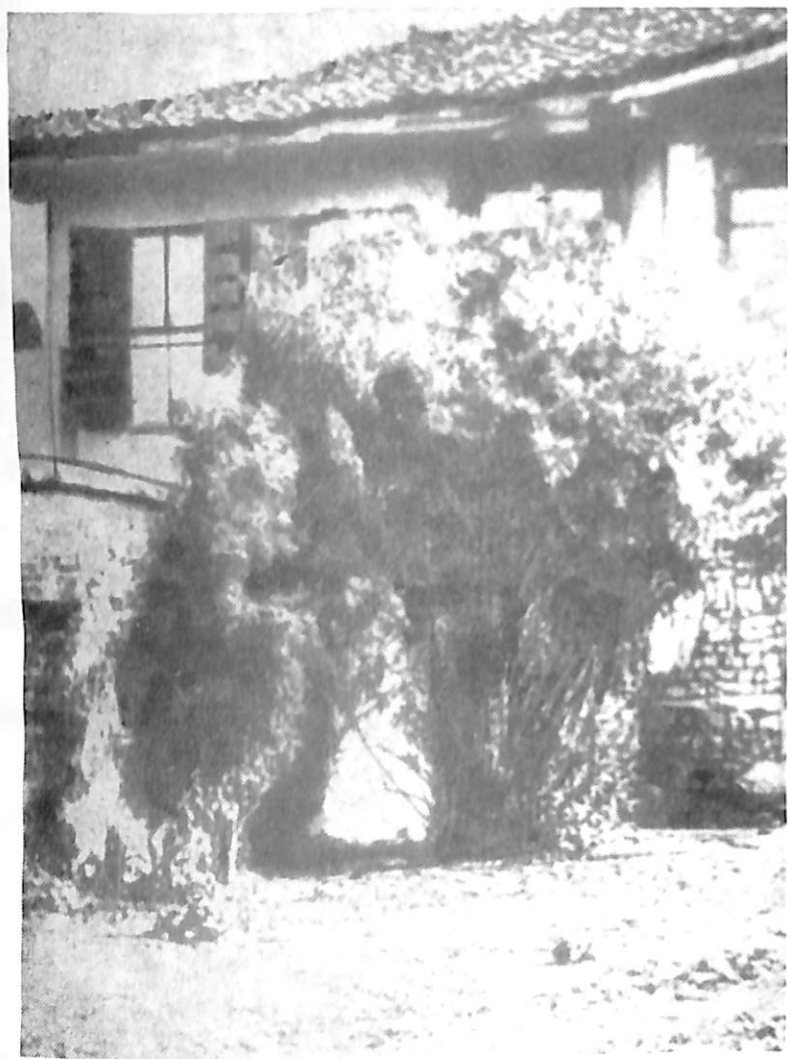
10/19

«Megjithëse zhvillimi i kulturës në vendin tonë ishte penguar shumë nga regjimet feudoborgjeze, nga gjiri i popullit tonë kanë dalë njerëz të shquar të artit e të kulturës, poetë, filozofë, historianë, inxhinierë e aktorë të mëdhenj, që shumë herë kanë qenë autoritete edhe në vendet e tjera të botës».

ENVER HOXHA

ALEKSANDËR MOISIU

Fotografia e shtëpisë në Kavajë ku ka banuar familja e
A. Moisiut

FËMIJNIA DHE FILLIMET E VËSHTRIA

Aleksandri rrjedh nga familja e Moisine të qytetit të Kavajës. Sot degëzimet e familjes së Moisine janë shpërndarë në Durrës, Tiranë, Fier, po në mesin e shekullit të kaluar, gjyshi i Aleksandrit, Konstandin Moisiu, së bashku me dy djemtë, Moisiun dhe Anastasin, banonte në Kavajë.

I ati i Aleksandrit, Moisi Moisiu, punonte në Durrës, ku përpiquej të përmirësonte gjendjen ekonomike të familjes duke u marrë me tregtinë e lëkurëve dhe të gëzofeve, të cilat i eksportonte jashtë. Aso kohe Durrësi ishte qendra më e madhe tregtare e vendit dhe si port detar zhvillonte tregtinë me qytetet e ndryshme të Italisë, Greqisë, Serbisë, Turqisë etj. Ky qytet i lashtë bregdetar, me një histori mijëvjeçare dhe tradita ekonomike e kulturore të lashta, shërbente si një nyjë lidhjeje midis Ballkanit dhe Evropës Perëndimore. Porti i tij rrihej nga anije tregtare të vendeve të ndryshme të Lindjes dhe të Perëndimit.

Moisi Moisiu, rreth vitit 1862, shkon për arsye ekonomike nga Durrësi në Trieste, ku vendoset si komisioner tregtar. Këtu ai u njoh me Amalia de Radën me të cilën u martua. Amalia de Rada, lindur më 7 dhjetor 1841, ishte me origjinë arbëreshe, nga trungu i De Radajve, të cilët ishin pasardhësit e shqiptarëve të shpërngulur në Itali pas vdekjes së Skënderbeut. Familja e Amalisë ishte shpërngulur prej kohësh nga Italia e Jugut. I ati, Antonio de Rada, rronte në Firenze, ku kishte lënë emër si mjek i zoti. Kjo dëshmohet edhe prej vetë Aleksandër Moisiut i cili sipas kujtimeve të bashkohësve ka thënë:

«Babai im është thjesht shqiptar dhe nëna ime është shqiptare nga arbëreshët».

Xhuzepe de Rada, nipi i Jeronim de Radës, pohoi ndërmjet të tjerash, kur vizitoi Shqipërinë më 1962, se Antonio de Rada kishte origjinë arbëreshe.

Nga martesë e Moisi Moisiut me Amali de Radën lindën tetë fëmijë: (Konstandini, Dantja, Aleksandri, Sofia, Irena, Fania, Elvira dhe Mellania).

Aleksandri ishte më i vogli. Kur lindi ai, vëllai i madh, Konstandini, ishte 15-vjeç, ndërsa i dyti, Dantja, 13 vjeç. Pas tyre vinte Irena, e vetmja ndër të pesë motrat që shfaqte dashuri dhe talent për artet. (Ajo premtonte të bëhej një pianiste e shquar, po fatkeqësisht vdiq në moshë mjaft të re, 19 vjeçe). Pas Irenës vinin me radhë katër motrat e tjera: Sofia, Elvira, Fania dhe së fundi Mellania, që ishte një vit më e madhe se Aleksandri.

Në fillim të martesës së tyre, prindërit e Aleksandrit jetuan në Shqipëri, ku lindën fëmijët e parë. Por Amalia, duke iu ankuar të shoqit për vetminë, mungesën e mundësive për arsimin e fëmijëve, për rrezikun e malarjes etj., i bënte presion të vazhdueshëm bashkëshortit të saj që të shkonin për të jetuar në Trieste. Pas lutjeve të pareshtura të së shoqes, Moisi Moisiu u bind dhe familja u shpërngul në Trieste, që në atë kohë ndodhej nën pushtimin e austriakëve.

Aleksandri lindi në Trieste, më 2 prill 1879. Deri më sot për vitin e lindjes së tij jepet gabimisht viti 1880. Sipas certifikatës së pagëzimit dhe të lindjes së Aleksandër Moisiut lëshuar nga Komuniteti Greko-Oriental i Triestes që disponojmë, del se Aleksandri ka lindur më 2 prill 1879. Kjo vërtetohet edhe nga pllaka e mermertë e vendosur në varrin e tij në Lugano.

Aleksandri kishte sy të mëdhenj e të zinj, flokët kaçurrela. Ishte fëmijë i urtë dhe i dashur, i gatshëm për të kuptuar dhe për të ndihmuar të tjerët, për të kërkuar ndjesë për gabimet e veta dhe për të qenë mirënjohës

ndaj të mirave të të tjerëve. Këto karakteristika ai i trashëgoi nga i ati dhe i ruajti gjatë gjithë jetës si cilësi të mira.

Që në fillim familja e Moisiut u ndesh në Trieste me vështirësi të shumta. Kushtet e jetesës ishin të rënda. Kjo e detyroi të atin e Moisiut që të kthehej përsëri në Durrës me shpresë se në atdhe mund t'i siguronte familjes një jetesë pak a shumë të kënaqshme. Ai bisedoi disa herë për këtë problem me të shoqen dhe gjithmonë ndeshi në kundërshtimin e vendosur të saj.

Më në fund ranë në ujdi që Amalia të qëndronte në Trieste me dy vajzat e mëdha kurse ai vetë, me 6 fëmijët e tjerë, të rikthehej në Shqipëri. Duke pranuar këtë zgjidhje Moisiu shpresonte se e shoqja do t'i vente pas. Në fillim ai u nis me dy fëmijët më të mëdhenj, pak më vonë, në maj të vitit 1884, u nisën edhe fëmijët e tjerë. Aleksandrin e kishte pushtuar gëzimi i papërmbajtur se po udhëtonte për herë të parë me një anije të madhe me vela të gjera e të kuqe. I ati i kishte treguar shumë gjëra për atdheun, prandaj ai priste me padurim ta shihte.

Anija «Trabakoli» mori udhën për në det të hapur, ndërsa fëmijët me shami të bardha në duar përshëndesnin nënën e tyre dhe farefisin që kishin dalë në molo për t'i përcjellë.

Në Durrës familja e Moisiut u vendos në një shtëpi jo shumë larg detit, pranë mureve të kështjellës shekullore. Këtu e kaloi fëmijërinë Aleksandri. Rreth shtëpisë kishte një kopsht plot pemë, ku fëmijët mund të lodronin dhe të bënin ç'të donin. Për fëmijët filloi një jetë tjetër, krejt e re. Mbesa e Moisiut, Maria Kolea, ishte mjaft e dashur me fëmijët, u tregonte përralla të bukura dhe i shëtiste buzë detit. Aleksandri, që në këtë kohë sapo kishte mbushur pesë vjeç, u ambientua menjëherë me shtëpinë, shokët dhe Durrësin. Kur u bë 6 vjeç, u rregjistrua në shkollën fillore. Në vitet e para mësoi gjuhën shqipe dhe greqishten e re. Pesë vjetët e fëmijërisë, që kaloi në Durrës, në gjirin e njerëzve të ba-

bait dhe me shokët e shkollës, i lanë Aleksandrit mbresa të forta të cilat nuk i harroi gjatë gjithë jetës.

Pas 30-vjetësh ai rikujton me dashuri këtë periudhë. Në artikullin «Një ëndërr nga fëmijënia», botuar në gazetën «Noje Fraj Prese», Aleksandri shkruan:

«Unë fillova të shkoja në shkollë në Durrës (ky është Durrakiumi i vjetër i romakëve në Shqipëri, në detin Adriatik). Atje mësova të këndoja e të shkruaja gjuhën shqipe dhe greqishten e re. Në Durrës shkolla nuk ndryshonte nga shkollat e vendeve perëndimore e veriore, vetëm se mësuesi mbante mbi kokë një feste të kuqe në vend të kapeles, po ashtu edhe nxënësit, shumica e të cilëve vinin këmbëzbathur. Vetëm një pakicë kishin këpucë dhe kapele. Edhe unë. Dukej se kapelja tërhiqte kapelen, sepse ne, të pesë çunat me kapele zumë miqësi, kopjonim njëri nga tjetri, ndihmonim njëri-tjetrin duke i thënë në vesh, mungonim sa ishte e mundur së bashku nga shkolla, miqësoheshim e rriheshim me njëri-tjetrin, shkurt, ne bëmë çka miqësia sillte me vete.

Po Durrësi ishte i vogël, mjetet e komunikacionit kalonin shumë ngadalë, me përjashtim të disa kuajve arabë, të cilët ishin në shërbim të një pakice njerëzish «me rëndësi», ndryshe kishte vetëm qerre me buaj.

Dhoma ime i kishte dritaret nga deti, unë i shikoja shpesh anijet kur vinin e largoheshin. Ato vinin nga Triestja e udhëtonin për në Korfuz. Triesten unë e njihja, atje kisha lindur, kisha udhëtuar me karrocë e me tramvaj. Atje unë pashë në stacionin jugor një mostur (lokomotivë) duke ardhur me shumë zhurmë e tym... Jo, Triestja nuk më tërhiqte...»¹⁾

Simbas kujtimeve të farefisit, të gjyshes dhe nga vetë shënimet e tij, Aleksandri ka qenë një fëmijë i shkathtë, i gjallë, i pëlqenin lodrat, ishte i guximshëm dhe ëndërrimtar. I pëlqente të imitonte të tjerët. Kishte një natyrë gazmore dhe me numrat e «skemat» që bënte tër-

1) Gazeta «Neue Frei Presse», 1 nëntor 1928.